

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/3-SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

L.T.Galimullina	
Internal form of phraseological units with the components of precious stones and metals in the english language	1213
A.O.Oxunov	
Ingliz va O'zbek tillarida undov so'zlar (interjection)ning ifodalanishi	1217
M.U.Mamadjanova	
Linguocultural features of the epithets	1221
M.U.Mamadjanova	
Tilshunoslikda epitetning lingvistik tabiati haqidagi turli qarashlar	1224
M.M.Umaralieva	
The significant role of lingua-psychological, pedagogy-didactic, and methodological factors in the planning and implementation of self-directed programs	1227
Sh.A.Igamberdiyeva, A.G.Abdukadirov	
Bit-dars texnologiyasi asosida ijodiy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish samaradorligi tahlili	1232
Sh.Z.Xolmatov	
So'z urg'usining nazariy tavsifi va ahamiyati qiyosiy aspektda	1236
M.M.Umaralieva	
A proficient approach to self-directed learning	1241
Sh.F.Latipov	
Grammatical lacunas as markers of cultural and linguistic identity	1246
Sh.F.Latipov	
Lingvistik lakunani aniqlash haqida ayrim tushunchalar	1249
A.A.Qosimov	
Linguo-pragmatic typology of metaphors: the intersection of language and pragmatics	1252
A.A.Qosimov	
A linguo-cultural approach to metaphor classification: unveiling cultural concepts through figurative language	1258
M.G'.Zaylobidinova	
Nodavlat ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilarning ta'limni modernizatsiyalash orqali hayotiy ko'nikmalarini oshirish	1264
Д.Ш.Ибрагимова	
Сущность и структура иноязычной коммуникативной компетенции будущих учителей	1268
Д.Ш.Ибрагимова	
Эффективность использования театрализации в обучении студентов устойчивым базовым английским фразам для чрезвычайных ситуаций	1272
Д.Ш.Ибрагимова, Й.Х.Музаффархонов	
Использование театрализации в процессе формирования речевых навыков у студентов	1278
M.N.Abdulimova	
Theory of cognitive and conceptual metaphors	1282
M.N.Abdulimova	
Analysis of metaphors used in political texts	1286
S.O'.Shermamatova	
Analyses of J.D.Salinger's works	1291
X.Zikiryoxonovna	
Falsafiy-psixologik romanda tush motivi	1295
X.Z.Umarova	
Maktublar – qahramon qalb oynasi	1298
Sh.A.Igamberdiyeva, A.G.Abdukadirov	
Significance of motivation in developing students' creative cooperation skills	1301
S.S.Usmanova	
Jadidchilik va adabiy muhit xususida	1304
V.Abdurakhmanov	
Classification and description of the main alternative issues in social life	1307
R.M.Turdimatova	
The intricacies of irony: types and examples	1311

UO'K: 82-1/-9

MAKTUBLAR – QAHRAMON QALB OYNASI

ПИСЬМА – ЗЕРКАЛО СЕРДЦА ГЕРОЯ

LETTERS ARE THE MIRROR OF THE HERO'S HEART

Umarova Xurshida ZikiryoXonovna
Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Badiiy psixologizmning bevosita usullaridan biri – roman kompozitsiyasiga kiritilgan maktublar falsafiy-psixologik romanlarda nafaqat syujetni harakatlantiruvchi, balki badiiy xarakter yaratish, qahramon ruhiyati va psixologizmini ochib berish vositasi sifatida ham xizmat qiladi.

Аннотация

Один из прямых приемов художественного психологизма — буквы, включенные в композицию романа, в философско-психологических романах не только двигают сюжет, но и служат средством создания художественного образа, раскрывая психику и психологию героя.

Abstract

One of the direct methods of artistic psychologism - the letters included in the composition of the novel in philosophical-psychological novels not only move the plot, but also serve as a means of creating an artistic character, revealing the psyche and psychology of the hero.

Kalit so'zlar: falsafiy-psixologik roman, kompozitsiya, maktub, epistolyar roman, terapevtik funktsiya

Ключевые слова: философско-психологический роман, композиция, письмо, эпистолярный роман, терапевтическая функция

Key words: philosophical-psychological novel, composition, letter, epistolary novel, therapeutic function

KIRISH

“Gertsog” romani poetikasida kompozitsiya yaxlitligini ta’minlashda bosh qahramon Moses Gertsogning maktublari muhim ahamiyat kasb etadi. Asar poetikasida qahramon psixikasining oynasi va introspeksiya vositasi bo’lgan maktublar shunchaki muloqot vositasigina emas, balki shakl va ma’no o’rtasidagi integratsiyani ta’minlovchi muhim badiiy element sifatida namoyon bo’ladi.

Badiiy psixologizmning bevosita usullaridan biri – roman kompozitsiyasiga kiritilgan maktublar falsafiy-psixologik romanlarda nafaqat syujetni harakatlantiruvchi, balki badiiy xarakter yaratish, qahramon ruhiyati va psixologizmini ochib berish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Syujet kompozitsiyasiga kiritilgan xat - qahramonning ichki o’y-fikrlari, his-tuyg’ulari va shaxsiy kolliziyasiga o’ziga xos oyna vazifasini o’taydi. Bu esa o’quvchilarga ularning motivlari, istaklari va kurashlarini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Insonning qiyofasi uning hayoti davomida shakllanib boradi va inson mavjudlik psixologiyasi turli darajada ongli estetik elementlari mavjud bo’lgan eslatmalar, kundaliklar, xatlar va boshqa hujjatlarda o’z aksini topadi. [1.12]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Jahon adabiyotida falsafiy-psixologik roman janrida epistolyar elementlardan, ya’ni maktub motividan foydalanish keng tarqalgan usullardan hisoblanadi. Masalan, “Zamonamiz qahramoni” romanida M. Lermontov Pechorinning murakkab ruhiyati haqida darak beruvchi qator xatlar va kundaliklardan foydalanadi. F. Dostoevskiyning “Aka-uka Karamazovlar” romanida Ivan Karamazov akasi Alyoshaga yo’zgan maktubida o’zining falsafiy skeptitsizmi va axloq, din hamda ekzistensial mavzular haqida bahs yuritadi. “Jinoyat va jazo” romanida esa bosh qahramon Raskolnikov Sonyaga yozgan iqror maktubida o’zi sodir etgan og’ir jinoyatdan chekayotgan

TILSHUNOSLIK

ma'naviy azoblari va ichki g'alayonlarini ifodalaydi. Bu uning murakkab ruhiyatini tushunish imkoni beradi.

Falsafiy-psixologik roman qahramonlari ongining ichki jarayonlarini yozishmalar orqali taqdim etish o'quvchini inson psixologiyasining murakkabliklarini oshkor etish bilan birga, chuqur falsafiy g'oyalarni tafakkur etishga chorlaydi.

Qahramonlar yozishmalari orqali voqeelikka oid muhim ma'lumotlar, qahramonlarning o'tmish xotiralari, sirlari yoki syujet davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan voqealarga oldindan ishora beriladi. Xatlar asar sujetining ba'zan tugun, ba'zan yechim shaklida muhim dramatik element rolini bajaradi.

Shuningdek, qahramonlar tomonidan yozilgan xatlar ularning mulohaza yuritish, tafakkur qilish, o'z hatti-harakatlarini tahlil qilish vositasi sifatida xarakter dinamikasini yaratish uchun ahamiyatlidir. Romanda takror xat yozish motivi ramziy ahamiyatga ega bo'lib, mavzu teranligini boyitishi mumkin.

NATIJA VA MUHOKAMA

"Gertsog" romani arxitektonikasining noodatiy shaklini tashkil etgan maktublar leitmotivi asarda muhim ahamiyat kasb etgan. Maktublar markazida turgan funktsiyalaridan biri – uning terapevtik ahamiyatidir. Shaxsiy va ekzistensial inqirozlarga duch kelgan bosh qahramon Gertsogning "yozma so'z"ga murojaat qilishi katarsis ko'rinishini oladi. Katarsis, ya'ni, Aristotel "Poetika"ning VI bobida fojiaga ta'rif berishda qo'llagan va qaysidir ma'noda fojia tomoshabinda kuchli tuyg'ularni uyg'otib, terapevtik ta'sirga ham ega; huddiki, bo'ron avjidan keyingi taranglikdan xalos bo'lish kabi, xotirjamlik hissining paydo bo'lishi.[2.115] Romandagi katarsis rolini bajargan maktublar qahramon ruhiy holatini davolovchi xususiyatga ega hisoblanadi.

O'zining ichki fikrlari va his-tuyg'ularini qog'ozda ifodalash harakati terapevtik jarayonga aylanib, unga duch keladigan qiyinchiliklarga qarshi turish va tushunish imkonini beradi.[3] Maktublari orqali Gertsog o'zi bilan o'zi muloqotga kirishadi, munosabatlaridagi murakkabliklar, nikohining buzilishi va boshqa chuqur falsafiy savollar bilan kurashayotgani haqida fikr yuritadi. O'z mulohazalarini qog'ozga tushurish unga muvaffaqiyatsiz nikohlari va uning ortidan kelgan qator muammolaridan keyin boshidan kechirgan g'azab, chalkashlik va umidsizlikdan xalos bo'lishga yordam beradi.

"Dear Madeline, I am aware of all the misery and ruin I have brought upon myself and others, and I am deeply sorry. But I am trying to confront my mistakes, to understand them, and to move forward. Writing to you helps me to sort through my thoughts and emotions, to find some clarity amidst the chaos. I hope that by expressing myself honestly, I can begin to heal the wounds I have caused and find a path towards redemption. Your friendship and support mean the world to me, and I am grateful for your patience and understanding. Sincerely, Moses." [4]

("Azizam Madlen, men o'zimga va boshqalarga olib kelgan barcha g'am-anduh va ko'ngilsizliklardan xabardorman va bundan qattiq afsusdaman. Lekin men endi o'z xatolarimga qarshi turishga, ularni tushunishga va oldinga intilishga harakat qilyapman. Senga xat yozish menga o'ylarim va his-tuyg'ularimni saralashga, tartibsizliklar orasida bir oz aniqlik topishga yordam beradi. Umid qilamanki, o'zimni halollik bilan ifodalash orqali o'zim keltirgan jarohatlarni davolashni boshlayman va bu jarohatlardan xalos bo'lish yo'lini topaman. Sening do'stona munosabating va qo'llab-quvvatlashing men uchun olamga teng va men sening sabr-toqating va meni tushunganing uchun minnatdorman. Hurmat bilan, Moses. – tarjima o'zimzniki, X.U)

XULOSA

Gertsogning ushbu maktubidan ma'lumki, u o'zining o'tmishdagi xatolarini tan olib, pushaymonlik tuyg'usini his qilmoqda, vaziyatni to'g'ri qabul qilish va kechirim so'rash bilan o'z ruhiyatida taskinlikni topishga intilmoqda. Xat bitish jarayoni Gertsogga o'z fikrlari va his-tuyg'ularini tartibga solib, katarsisga imkon beradi.

Qizig'i shundaki, Gertsogning maktublari u boshidan kechirgan jismoniy va ruhiy yolg'izlikka qaramay, boshqalar bilan aloqa vositasi bo'lib xizmat qiladi. Gertsog o'zining yozma so'zlari orqali do'stlari, oilasi va tarixiy shaxslar bilan vaqt va makon chegaralariga bo'ysunmagan aloqa tarmog'ini o'rnatadi. Misol uchun, Gertsog sobiq xotiniga yozgan maktublaridan birida ular o'rtasida o'sib borayotgan hissiy masofani bartaraf etishga harakat qiladi. Uning bunday harakati o'z his-

tuyg'ularini ifodalash uchun ko'prik bo'lib, yuzma-yuz muloqotda uddalay olishi qiyin bo'lgan yarashuvga urinish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, falsafiy-psixologik roman poetikasida badiiy psixologizmning turli tasvir vositalariga murojaat qilinadi. Romanda qo'llanilgan badiiy psixologizmning maktub motivi inson tabiati va ongining murakkab tomonlarini taftish etish bilan birga roman syujet qurilishi, voqealar rivojini ta'minlashda hal qilluvchi vosita vazifasini bajaradi. Biz tahlilga "Gertsog" romani syujetiga kiritilgan 42ta maktub motivi roman syujetining retrospektiv xususiyatini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Гинзбург Л. О Психологической Прозе. Ленинград. Художественная Литература. 1977. С 12 бет
2. Cuddon J. The Penguin dictionary of literary terms and literary theory. Penguin books. USA. 1998. P 115
3. Vanheste J. No Pills, but Letters. Saul Bellow's Herzog: The Recovery of a Depressed Academic //Journal of Medical Humanities. – 2023. – T. 44. – №. 2. – S. 129-144.
4. S. Bellow. Herzog. Penguin Books. 2003